

ชื่อเรื่อง ธุรกิจเหมืองทองคำกับการละเมิดสิทธิชุมชน: ปัญหาและแนวทางแก้ไขในอนาคตกรณีตัวอย่างจาก จังหวัดจันทบุรี (Gold Mines, Business and Community Rights Violation: Problems and Solutions in the Future An Example from Chanthaburi)

ผู้วิจัย ดร. จรรยา แผนสมบุรณ์

ที่ปรึกษาโครงการ

๑. รศ.ดร. ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์
๒. ผศ.ดร. พงษ์พัชรินทร์ พุฒวัฒน์
๓. ผศ.ดร. ชัยณรงค์ เครือฉนวน

คำสำคัญ สิทธิชุมชน, การละเมิดสิทธิมนุษยชน, ธุรกิจเหมืองทองคำ, จันทบุรี (Community Rights, Gold Mines, Violation, Gold Mines Business, Chanthaburi)

ปีที่พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๖๖

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีและพื้นที่อื่น ๆ ที่มีการดำเนินธุรกิจเหมืองแร่ทองคำที่ผ่านมา เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับความเหมาะสมในการใช้พื้นที่จังหวัดจันทบุรีต่อการทำธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในอนาคต โดยมีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ธุรกิจเหมืองแร่ทองคำที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ต้นน้ำภาคตะวันออก จังหวัดจันทบุรี ๒. เพื่อวิพากษ์ผลกระทบจากธุรกิจเหมืองแร่ทองคำที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ต้นน้ำภาคตะวันออก จังหวัดจันทบุรี ๓. เพื่อเสนอแนะเชิงนโยบายมาตรฐานแนวทางการบริหารจัดการการทำธุรกิจเหมืองแร่ทองคำที่กระทบต่อสิทธิชุมชน ตลอดจนแนวทางการฟื้นฟูเยียวยาในอนาคต

ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาสภาพปัญหาและบริบทชุมชนพื้นที่ตำบลพวา และตำบลสามพี่น้อง อำเภอกง่างาม จังหวัดจันทบุรี จะได้รับผลกระทบทางลบในอนาคต (Negative Future Impact) หากมีการอนุญาตให้ดำเนินการเกี่ยวกับเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ นอกจากนี้พื้นที่ตำบลพวา อำเภอกง่างาม จังหวัดจันทบุรี ยังเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารที่สำคัญของภาคตะวันออกและเป็นแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญของประเทศ เป็นพื้นที่ผลิตผลไม้ที่มีคุณภาพและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั้งภายในและนอกประเทศ ได้แก่ทุเรียนหมอนทอง มังคุด ลำไย ยางพารา เป็นต้น ผลผลิตเหล่านี้เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ที่รัฐจะได้รับจากการทำเหมืองทองคำของภาคเอกชนแล้ว ย่อมมีมูลค่าที่ไม่สามารถที่จะเทียบกันได้กับมูลค่าของผลผลิตทางการเกษตรที่ทางจังหวัดจันทบุรีได้รับในแต่ละปี หากมีการทำธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในอนาคตย่อมจะเกิดผลกระทบอย่างมหาดศาลเป็นวงกว้าง เช่น การขุดดิน และนำสารเคมีหลายชนิดมาใช้ในการถลุงแร่ และนำมาละลายทองคำออกจากสินแร่ จะส่งผลให้เกิดมลภาวะเป็นพิษทางธรณีวิทยา แหล่งน้ำ และอากาศ ผลกระทบเหล่านี้ย่อมจะส่งผลให้เกิดความเสียหายที่ไม่อาจประเมินค่าได้ และจะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งให้กับประชาชนในพื้นที่เป็นจำนวนมากในปัจจุบันและอนาคต ในขณะที่ประกาศของกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๓ ว่าจะมีการสำรวจแหล่งแร่ทองคำของบริษัทเอกชนในพื้นที่ดังกล่าว พบว่า มีผลกระทบทางจิตใจและความรู้สึกของประชาชน และเกิดกระแสการคัดค้านไม่เห็นด้วย มีความกังวลและความเครียดเกี่ยวกับเรื่องที่ทำกิน เนื่องจากชาวบ้านในตำบลพวา และตำบลสามพี่น้อง ส่วนมากไม่มีเอกสาร

สิทธิในที่ดินทำกิน หากมีการทำเหมืองทองคำในอนาคต ชาวบ้านจะไม่มีที่อยู่อาศัยและที่ดินต่อไป นอกจากนี้ยังมีความกังวลเกี่ยวกับปัญหาน้ำ อากาศ ฝุ่นละออง สารเคมี สารพิษ โดยเฉพาะสารไซยาไนด์ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งจะเป็นปัญหาต่อสุขภาพของชาวบ้านในระยะยาว และจะทำให้พื้นที่ทางการเกษตรที่สำคัญเสียหายไปเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังพบว่าปัญหาจากการทำเหมืองแร่ต่าง ๆ ในประเทศ ยังมีผลกระทบกับชุมชนในหลายพื้นที่ เนื่องจากข้อบัญญัติทางกฎหมายแร่ยังขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรแร่ ตั้งแต่ การประกาศเขตแหล่งแร่ การสำรวจแร่ การประเมินความเสี่ยงด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเฝ้าระวังผลกระทบจากเหมืองแร่ และการฟื้นฟูเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบและพื้นที่ทำเหมืองภายหลังจากการประกาศปิดเหมืองแร่ไปแล้วโดยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑) หน่วยงานภาครัฐควรมีการกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจนในกระบวนการขออนุญาตต่าง ๆ ในการดำเนินธุรกิจเหมืองแร่ทุกประเภท เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบผลตามระยะเวลา และมั่นใจว่าคำขอต่าง ๆ จะหวนกลับมาดำเนินการอีกครั้งหลังจากที่สังคมไม่ได้ให้ความสนใจแล้ว

๒) สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ควรจัดทำข้อเสนอแนะมาตรการนโยบายต่อรัฐบาลในการแก้กฎหมายแร่ ตลอดจนการจัดทำแผนแม่บทแร่ในประเด็นที่เกี่ยวกับผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและสิทธิชุมชน รวมถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการแร่โดยรวม และการจัดทำแผนที่เขตแหล่งแร่เพื่อการทำเหมือง ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของประชาชนให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๓) ควรมีการปรับปรุงรูปแบบค่าภาคหลวงแร่และการคิดอัตราภาษีแร่ ให้มีความเหมาะสมกับมูลค่าแร่ที่มีมูลค่าสูง เช่น แร่ทองคำและเงิน เป็น ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประเทศและประชาชนอย่างแท้จริง

๔) การจัดการเขตทรัพยากรแร่ ควรมีการพิจารณาเสนอปรับปรุงในแผนแม่บทบริหารจัดการแร่ ฉบับที่ ๓ ต่อไป โดยเพิ่มกลไกระบบมาตรการป้องกันและการเฝ้าระวัง

๕) การจัดทำ Baseline data ซึ่งควรมีกลไกอิสระจากภายนอกเข้ามาพิจารณาข้อมูลและชี้ขาดข้อพิพาทที่อาจเกิดขึ้น โดยอยู่ในรูปแบบการประชุมปรึกษาหารือทางเทคนิค ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาในเชิงระบบและเชิงพื้นที่